

Naslov članka/Article:

Jasno kot beli dan ali primeri obravnave frazemov
pri pouku slovenščine v osnovni šoli

*“As Clear As Day” - Examples of Idioms in Primary School
Slovenian Language Class*

Avtor/Author:

Dr. Katarina Rigler Šilc

DOI:

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Slovenščina v šoli št. 3/2020, letnik 23

ISSN 1318-864X

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2020

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/slovenscina-v-soli/>

Jasno kot beli dan ali primeri obravnave frazemov pri pouku slovenščine v osnovni šoli

“As Clear As Day” - Examples of Idioms in Primary School Slovenian Language Class

Ključne besede:
frazem, frazeološka kompetenca, frazeološki pomen, primeri vaj za obravnavo frazemov

Izvleček

Mladostniki pri sporazumevanju uporabljajo tudi frazeme. Po učnem načrtu jih v osnovni šoli obravnavamo v zadnjem triletju. V učbeniškem gradivu za slovenščino je frazeologija zastopana, vendar mladostniki pri komunikaciji ne uporabljajo (le) teh frazemov. V slovenskem prostoru ni učbeniškega gradiva, ki bi bil v celoti namenjen obravnavi frazeologije v osnovni šoli. Za delo pri pouku slovenščine je namenjen frazeološki del priročnika *Pouk slovenščine malo drugače* z naslovom *Frazeologija kot izražanje v »podobah«*. Učenje frazemov nudi številna medpredmetna povezovanja, npr. s tujimi jeziki, biologijo, matematiko. V prispevku smo predstavili teoretična izhodišča in primere nalog za frazeme, ki vsebujejo sestavino, ki poimenuje barvo. Za popestritev smo dodali še primere iz časopisov, mladostniških knjig in šal.

Abstract

Keywords:
idiom, idiom competence, meaning of idioms, examples of exercises to learn idioms

Young people also use idioms in their communication. These are taught, according to primary school curriculum, in the last triad. While the Slovenian language textbook material does include idioms, young students use a broader range of idioms in their communication. As of now, the Slovenian space does not have a primary school textbook that would be fully dedicated to idioms. To address this topic in the Slovenian language class, there is a chapter in the book “*Pouk slovenščine malo drugače*” (*Approaching the Slovenian Language Class a Little Differently*) that is dedicated to idioms, called “Idioms as Expressions Through Images”. Learning idioms offers many cross-curricular connections, for example with foreign languages, biology and mathematics. The article presents theoretical premises and examples of tasks for idioms that include materials indicating colours. For better illustration, examples from newspapers, youth books and jokes are also added.

1 Uvod

Frazemi so sestavni del vsakega jezika. Srečujemo jih v vsakdanjem življenju, velikokrat jih uporabljamo, slišimo na televiziji ali radiu in preberemo v časopisih, revijah, knjigah, letakih ali reklamah. Pogosto se rabe frazemov niti ne zavedamo, saj gre za posebne jezikovne enote, katerih pomena se naučimo in ga kot celoto priključimo iz spomina. Frazemi so shranjeni v mentalnem spominskem slovarju kot celota. Govorci, ki jih uporabljajo, z manj besedami posredujejo več in slikoviteje, hkrati pa vsebino sporočila tudi vrednotijo. Frazemi jezik bogatijo in ga plemenitijo. Zagotovo je znanje slovenščine pomanjkljivo in nezadostno, če govorec ne razume in ne pozna najosnovnejšega fonda frazemov. S tem mislimo na tiste frazeme, ki so rabljeni pogosto. Frazeologija, ki je namenjena učencem v osnovni šoli, je precej slabo raziskano področje, zato je treba učence ozaveščati, da bodo frazeme prepoznali, razumeli in znali pravilno uporabljati. Učenci bi se morali s frazemi sistematično seznaniti že v prvem triletnem, saj se z njimi srečujejo v berilih in knjigah za bralno značko. Da bi učenci razumeli razliko med dobesečnim in frazeološkim pomenom, morajo učitelji spodbujati zavest o tem.

Obravnava frazemov je predvidena v učnem načrtu za osnovno šolo¹. Leta 2011 je izšla posodobljena verzija učnega načrta², ki obravnava stalnih besednih zvez predvideva v zadnjem triletnem, tj. v 7., 8. ali 9. razredu, v kateri je zapisano:

»Razvijanje jezikovne in slogovne zmožnosti ter zmožnosti nebesednega sporazumevanja (za izboljšanje sporazumevalne zmožnosti)

Učenci/učenke razvijajo poimenovalno zmožnost:
- predstavijo pomen danih besed in stalnih besednih zvez ter jih smiselno uporabljajo v povedih.«

V učbeniških gradivih za slovenščino, ki so namenjeni osnovnošolcem v tretjem triletnem, je namenjeno nekaj vaj, ki obravnavajo frazeme. Dejstvo je, da mladostniki frazeme

v vsakodnevni komunikaciji uporabljajo. Rezultati raziskave iz leta 2017³ so pokazali, da mladostniki ne uporabljajo frazemov, ki so navedeni v (delovnih) učbenikih za pouk slovenščine v zadnjem triletnem. Mladostniki na Facebooku uporabljajo tudi pragmatične frazeme, ki niso navedeni v učbeniškem gradivu.

Slovenski prostor je od leta 2011 bogatejši za *Slovar slovenskih frazemov*. Avtor Janez Keber je na tem področju opravil izjemno delo in s tem postavil nov mejnik v slovenski frazeologiji. Žal pa v slovenskem prostoru še nimamo osnovnošolskega učbenika, ki bi bil v celoti namenjen frazeologiji.

2 Teoretična izhodišča

Osnovna enota frazeologije je *frazem*⁴. Ta izraz je analogen drugim poimenovanjem osnovnih enot, npr. morfem, fonem. *Frazem* opredeljujejo tri lastnosti:

Večbesednost je lastnost, ki pomeni, da frazem vsebuje vsaj dve besedi, npr. črna ovca. Frazem ni nikoli ena beseda.

Stalnost je lastnost, ki označuje frazem kot obliko, ki se pojavlja v točno določeni kombinaciji besed (možne so variante); tako je frazem črna ovca in ne npr. črna kobila.

Ste gledali včeraj *Male sive celice*? Komaj 12-letni učenec je tudi pri zadnjem odgovoru *zadel v črno* in tako osvojil glavno nagrado.

Sestavina frazema *zadeti se* je oblikoslovno prilagodila. V tem primeru govorimo o stalni oziroma omejeni spremenljivosti, ki obsega (Kržišnik, 1994: 91):

- spregatvene oblike: *si zadel, je zadel v črno*,
- časovne oblike: *je zadel, bo zadel v črno*,
- naklonske oblike: *je zadel, bi zadel v črno*,
- sklonske oblike: *modra kri, modre krvi, modro kri*.

1 Učni načrt, ki je bil v veljavi od leta 2005 do leta 2011, določa obravnavo stalnih besednih zvez oziroma frazemov v 7. in 8. razredu devetletne osnovne šole. V 7. razredu učenci po učnem načrtu iz leta 2005 spoznajo jezikovni pojem stalna besedna zveza, v 8. razredu pa spoznajo jezikovni pojem frazem.

2 Posodobljeni učni načrt za predmet slovenščina v osnovni šoli je leta 2008 pripravila Predmetna komisija za posodabljanje učnega načrta za slovenščino. Pri posodabljanju je izhajala iz obstoječega učnega načrta za predmet slovenščina v devetletni osnovni šoli iz leta 1998. Ponovna redakcija posodobljenega učnega načrta je bila zaključena decembra 2010.

3 Pregledali smo 50 strani avtentičnih besedil, ki so jih mladostniki ustvarili pri komunikaciji na Facebooku, in izpisali 100 frazemov. Pregledali smo tudi osnovnošolsko učbeniško gradivo za slovenščino za tretje triletno (založb Rokus, Mladinska knjiga in Modrijan) in prav tako izpisali obravnavane frazeme. V pregledanem učbeniškem gradivu je skupaj 86 različnih frazemov. Med navedenimi frazemi ni niti enega, ki bi ga mladostniki uporabili pri komunikaciji na Facebooku (V: Frazeološka kompetenca slovenskega mladostnika. Doktorska disertacija, 2017).

4 Poleg frazema najdemo za poimenovanje osnovne enote frazeologije tudi druga poimenovanja, npr. frazeologem, fraza, reklo, stalna besedna zveza, rečenica, idiom.

Spremenljivost je omejena. Navajamo spremembe, ki v frazemu oziroma njegovih sestavinah niso mogoče, čeprav sicer pri besedah (ki so sestavine) obstajajo:

zadeti v črno

- oblikoslovna: NE *zadeval je v črno*,
- sestavinska: NE *zadel je v črnino/sivo*,
- skladijska: NE *v črno je zadeto*.

Napačna raba pomeni razpad frazema. Tako pri frazemu namesto frazeološkega pomena nastopi dobessedni pomen ali pa pride do nesmisla.

Ne da bi spremenili pomen frazema, se lahko njegova oblika tudi sistemsko deloma spreminja s t. i. frazeološkimi variantami.

Frazeološke variante ločimo glede na ravnine, na katerih se variantnost pojavlja:

- oblikoslovne variante: *imeti v časti/časteh* (koga);
- sestavinske (besedne) variante: (kdo) *zagledati/ugledati*⁵/*uzreti luč sveta*;
- besedotvorne variante: (kdo) *zvrniti kozarec/kozarček*;
- skladijske variante: *zadeti/zadetek v črno*.

Do sprememb lahko pride tudi s frazeološkimi prenovitvami. Prenavljanje je (Kržišnik 1994: 60) postopek, ki izrablja stalnost frazeološke oblike in pomena. Prenovitve so inovacijske spremembe frazemov, ki spremenijo obliko in modificirajo pomen frazema. Erika Kržišnik definira frazeološke prenovitve v članku *Izraba semantične potence frazemov* kot:

/.../ spremenjene rabe oblike in/ali pomena frazema, ki so v besedilu funkcionalne, z vidika tvorca zavestne in od naslovnika (lahko) prepoznane. (Kržišnik 2006: 267)

Idiomatičnost je pomenska lastnost frazema, ki označuje nemotiviranost frazeološkega pomena iz pomena sestavin. To pomeni, da frazema ne razumemo kot vsote pomenov sestavin. Strokovni izraz, ki označuje to lastnost, je *frazeološki pomen*.

Kdaj otroci razumejo pomen frazema? Poskus s predšolski-

mi otroki v Švici je pokazal, da se naučijo frazemov prej, kot so glede na svoj kognitivni razvoj sposobni doumeti razliko med frazemi in besedami (Đurčo 1990: 4).

Sedem- in osemletni učenci so sposobni v svojem jeziku razumeti njim neznane frazeme, če so rabljeni v ustreznem sobesedilu. Sposobnost razumevanja frazemov s starostjo narašča. Ko učenci zapustijo osnovno šolo, razumejo splošno rabljene frazeme.

Frazem je večbesedna jezikovna enota, ki v govoru ne nastaja sproti, ampak jo govorec kot že narejeno enoto priključuje iz spomina. Je stalna besedna zveza, ki ima pomen, ki ni napovedljiv iz pomenov njenih sestavin.

Frazeme po obliki delimo na stavčne in nestavčne. Nestavčne delimo glede na funkcijo npr. na samostalniške (črna ovca), pridevniške (*bel kot sneg*), glagolske (*delati na črno*).

Stavčne frazeme delimo na pregovorne in nepregovorne. Pregovorni frazem je *Rana ura, zlata ura.*; nepregovorni pa *Saj ne gori voda.*

3 Primeri frazemov glede na sestavino, ki jo frazem vsebuje

V nadaljevanju predstavljamo nekaj primerov nalog. Ena izmed delitev frazemov, na podlagi katere lahko sistematično pripravimo vaje, je glede na sestavino, ki jo frazem vsebuje. Navajamo nekaj primerov:

- frazemi s sestavino, ki poimenuje del **teles**: iméti česa čez **glávo**; iméti dól **jêzik**; obráti kóga do **kostí**; iméti kámen ná mésto **srcá**; íti ná živce kómu ...
- frazemi s sestavino, ki poimenuje **žival**: ustreliti **kozla**; ubiti dve **muhi** na en mah; biti na **psu**; iti **rakom** žvižgat, iti s **kurami** spat ...
- frazemi s sestavino, ki poimenuje **številko**: prepirati se za prazen **nič**; imeti **dve** levi roki; ne zna šteti do **tri**; na štiri oči; dobiti svojih **pet** minut slave ...
- frazemi s sestavino, ki poimenuje **oblačilo**: obračati **plašč** po vetru; govoriti s kom v **rokavicah**; **hlače** se tresejo komu; imeti ga pod **kapo**; biti kot rit in **srajca** ...
- frazemi s sestavino, ki poimenuje **vreme**: govoriti kot **dež**; kaj je zavito v **meglo**; biti česa kot **toče**; z vseh **vetrov**; kot aprilsko **vreme** ...

⁵ zagledati/ugledati – tu gre besedotvorno varianto.

- frazemi s sestavino, ki poimenuje **hrano**: ne imeti za **burek**; biti že pri **kruhu**; biti iz drugačnega **testa**; biti v **kaši**; prodajati se kot vroče **žemljice** ...
- frazemi s sestavino, ki poimenuje **rastlino**: živeti na **koruzi**; rasti kot **kopriva**; biti v **rožicah**; biti iz **trte** izvit; hoditi komu v **zelje** ...

Za izhodišče za obravnavo smo vzeli frazeme, ki vsebujejo sestavino, ki poimenuje barvo.

Seznam frazemov:

bela vrana; bel kot lilija/smrt/zid/sneg; iskati koga/kaj pri belem dnevu (z lučjo); čakati princa na belem konju; jasno kot beli dan; sredi belega dne; rumeni karton; biti zlata duša; zlata sredina; zlati časi; biti zlata ptička; obljubljati komu zlate gradove; rdeč kot kuhan rak / puran / mak / kri; znajti se / končati v rdečih številkah; rdeči petelin; rdeča nit; prižgati rdečo luč za kaj; rdeča preproga; (po kom se pretaka) modra kri; možje v modrem; zelena karta; zelen od jeze; priti na zeleno vejo; prižgati zeleno luč za kaj; zeleni val; delati sive lase komu; črn kot noč / oglje / zamorec; delati kot črna živina; dobiti črno piko; črna ovca; delati/narediti se komu črno pred očmi; ponoči je vsaka krava črna; črni dnevi; črna kronika; zadeti v črno; delati na črno; črni petek; pretepesti koga, da bo ves črn; ne dobiti niti toliko, kolikor je za nohtom črnega; ne biti ne črno ne belo; dokazati črno na belem; gledati skozi roznata očala.

4 Primer uvodne motivacije

Učitelj v časopisih poišče nekaj naslovov, ki vsebujejo frazeme. Učenci razložijo pomen frazemov.

Kaj pomenijo naslednji naslovi? Razložite jih s svojimi besedami.

V centru Ljubljane sredi belega dne rop kioska

Črno na belem o delu na črno!

Kakovost kot edina rdeča nit

Dvorano gradijo tudi delavci na črno

Sony Ericsson lani splezal na zeleno vejo

Zlati globusi: Največja presenečenja na rdeči preprogi

Dončičeva navada povzroča sive lase šefom v Dallasu

Na Jesenicah globoko v rdečih številkah

Monarhija
PRIKUPNI OTROCI MODRE KRV

5 Primeri nalog za obravnavo frazemov

5.1 Katera barva manjka? Dopiši jo. Frazeme uporabi v stavkih.

priti na _____ vejo

biti/znajti se/končati v _____ številkah

delati kot _____ živina

_____ nit

_____ vrana

sredi _____ dne

_____ sredina

ne dobiti niti toliko, kolikor je za nohtom _____

_____ kot kuhan rak

_____ od jeze

delati _____ lase komu

delati na _____

5.2 Kateri frazem ima enak pomen? Na črtico napiši ustrezno številko.

_____ Metka je letos edina prav vse kontrolne naloge pisala odlično.

_____ Mali Jurček skoraj nič ne je, a danes je pojedel vse in to celo prvi.

_____ Prav vsi v razredu smo opravili bralno značko, le Peter je ni.

_____ Na krosu sem bila deseta od dvajsetih.

_____ Šolska prireditev je bila posvečena ljudski pesmi.

1 rdeča nit

2 črna ovca

3 zlata ptička

4 bela vrana

5 zlata sredina

5.3 Kaj pomenijo naslednji frazemi? Obkroži črko pred pravilno rešitvijo.

DRŽIMO SE ZLATE SREDINE!

1. Jan *ni* od strica *dobil niti toliko, kolikor je za nohtom črnega*.

- a) Jan je od strica dobil veliko.
- b) Jan je od strica dobil črne stvari.
- c) Jan ni od strica dobil prav nič.

2. Na rojstnem dnevu je bila *rdeča nit* pogovora Majeve valeta.

- a) O Majeve valeti se je na rojstnem dnevu govorilo ves čas.
- b) O Majeve valeti se je na rojstnem dnevu govorilo le na začetku.
- c) O Majeve valeti se na rojstnem dnevu sploh ni govorilo.

3. Zaradi slabih ocen si *ne delaj sivih las!*

- a) Ne hodi k frizerju!
- b) Ne skrbi!
- c) Prebarvaj si lase!

4. Vid je Maji pred zaroko *obljubil zlate gradove*.

- a) Vid ji je obljubil, da bo živela v zlatem gradu.
- b) Vid ji je obljubil, da bo živela v sreči in bogastvu.
- c) Vid ji je obljubil, da bo živela v rodnem mestu.

5. Dokler ne *dobim črno na belem*, ti ne verjamem, da si zmagal.

- a) Nikoli ti ne bom verjel.
- b) Verjel ti bom, ko bom kupil črno-bel televizor.
- c) Verjel ti bom, ko bom dobil za to pisne dokaze.

5.4 Obkroži črko pred pravilno rešitvijo.

1. Ali se spominjaš tistih let, ko je Tina Maze v smučanju premagala vso svetovno elito? To so bili zares _____.

a) *zlati časi*

b) *črni dnevi*

c) *medeni tedni*

2. Vlada je končno _____ za nadaljevanje gradnje avtoceste.

a) *prižgala rdečo luč*

b) *prižgala zeleno luč*

c) *videla bele miši*

3. Lana je za obleke zapravila ves denar. Danes si ne more kupiti niti malice. Še dobro, da bo jutri dobila žepnino. Tako bo spet _____.

a) *posadila babici rdečega petelina na streho*

b) *dobila črno piko*

c) *prišla na zeleno vejo*

4. Triletna Iza je pri kosilu pojedla prav vse. In to prva! Mamica jo je pohvalila: _____.

a) *Črna ovca si!*

b) *To ni ne belo ne črno!*

c) *Zlata ptička si!*

5. Pet prijateljic je v sredo opravljalo izpit iz znanja angleščine. Štirim to ni uspelo, le Ana je bila med njimi _____. Bila je presrečna.

a) *bela vrana*

b) *črna kronika*

c) *zeleni val*

5.5 V besedilih podčrtaj frazeme. Nato isto sporočilo zapiši brez frazema.

1. Na zabavi se je mlada princesa noro zabavala. Fotografom je pozirala s steklenico piva. Očitno je pozabila, da se po njej pretaka modra kri in da si kaj takega ne bi smela privoščiti.

2. Novakovi otroci so izobraženi. Starejši sin je zdravnik, srednji arhitekt, hči študira pravo. Najmlajši sin Bine pa je črna ovca, saj pri 22-ih še nima mature.

3. Anja se je celo popoldne pripravljala na zabavo. Uredila si je frizuro, se naličila in lepo oblekla. Ko jo je brat opazoval, ji je rekel: »Ne pretiravaj, ponoči je vsaka krava črna.«

»Ker si moj brat, naj ti bo! A svojega dekleta raje nikar tako le ne spodbujaj,« mu je odvrnila Anja.

4. Včeraj se je zgodilo nekaj nenavadnega. Sredi belega dne sta dva neoborožena roparja oropala banko na Nazorjevi ulici v Ljubljani.

5. Ste gledali včeraj *Male sive celice*? Komaj 12-letni učenec je tudi pri zadnjem odgovoru zadel v črno.

5.6 Preberi besedilo. Podčrtaj frazeme. Poskušaj jih nadomestiti s svojimi besedami. Odgovori na vprašanja.

Peter je na vsak način hotel, da mu mama kupi motor. Mama je bila sicer zlat človek, vendar mu motorja ni hotela kupiti. Včeraj zvečer je poslušala črno kroniko tega tedna: Na slovenskih cestah so za posledicami prometnih nesreč umrli štirje ljudje. Skrajni čas je, da slovenska policija prižge zeleno luč za poostreitev nadzora v prometu.

Od tega dne dalje je bil motor rdeča nit vseh družinskih pogovorov. A mama se ni dala. Povedala je, da ona ne bo prispevala niti toliko, kolikor je za nohtom črnega. Očetu je bilo dovolj, vzel je kredit in Petru kupil nov motor. Ko ga je pripeljal domov in pokazal mami, se ji je naredilo črno pred očmi. V obraz je bila vsa zelena. V tistem trenutku bi ga najraje pretepla, da bi bil ves črn. In očeta tudi – med drugim tudi zato, ker zaradi dragega nakupa še dolgo ne bodo prišli na zeleno vejo. Peter se ji je skušal prikupiti, zato ji je prijazno rekel, naj si zaradi motorja ne dela sivih las, saj bo vozil skrajno previdno.

Čez dober teden je dobila črno na belem: Petra so zaradi previsoke hitrosti lovili policaji. In ga tudi ujeli. Sredi belega dne je tekla v šolo in ga poiskala. Ko jo je Peter zagledal, je postal rdeč kot kuhan rak.

Kaj misliš, zakaj?

Kaj mu je povedala?

5.7 Uporabne naloge

Učitelj učencem postavi naslednja vprašanja:

Zakaj mislite, da ljudje delajo na črno?
Kako bi se počutili na rdeči preprogi?

Kaj bi svetovali prijatelju, ki je v rdečih številkah in si želi kupiti najnovejši model mobilnega telefona?

Kaj staršem povzroča sive lase?

Kaj menite o črnem petku?

6 Frazemi v tujih jezikih

Učitelj lahko učence dodatno motivira z iskanjem frazemov v drugih jezikih. Učenci poiščejo ustrezne frazeme v drugem jeziku in sestavine frazema prevedejo v slovenščino.

Primer:

Sestavine frazema *ponoči je vsaka krava črna* v petih jezikih

jezik				žival	barva
slovensko	Ponoči	je	vsaka	krava	črna.
angleško	Ponoči	so	vse	mačke	sive.
italijansko	Ponoči	je	vsaka	krava	rjava.
nemško	Ponoči	so	vse	mačke	sive.
špansko	Ponoči	je	vsaka	mačka	črna.

Frazemi v vseh jezikih imajo/ohranjajo enak pomen. Fraze-
mi vsebujejo dve sestavini iste nadpomenke: žival in barvo.
Tako vsebujejo frazemi sestavino žival: *krava* ali *mačka* ter
barvo: *črna*, *siva*, *rjava*.

7 Frazemi v šalah in v mladinski literaturi

Učitelj lahko učencem frazeme predstavi v šalah ali s pomočjo odlomkov iz mladinske literature.

7.1 Frazemi v šalah

Razloži frazeme s svojimi besedami.

PIJE KOT ŽOLNA

Oče je povabil na kosilo sodelavca. Ko so sedeli za mizo, ga je mala Ana ves čas opazovala, tako da mu je postalo nerodno. Zato jo je vprašal:

- Zakaj me pa tako gledaš?
- Rada bi videla, kako pijete.
- Kako pa naj bi pil?
- Očka je rekel, da **pijete kot žolna** na ...

Vir: *Nedeljski dnevnik* (19. januar 2012, številka 8, letnik 51)

LETALCI

- Velika škoda je, da se naši politiki ne ukvarjajo z letalstvom.
- Zakaj pa?
- Ker tako radi živijo v oblakih.

Vir: *Nedeljski dnevnik* (30. julij 2014, številka 30. letnik 53)

ZA VSAKO FIGO

Tone reče Jožetu:

- V naši firmi je kot v raju.
- To je pa krasno.
- Niti ne. **Za vsako figo** nas mečejo ven ...

Vir: *Nedeljski dnevnik* (29. april 2015, številka 17, letnik 53)

PLOT

Mara je slišala, da nekdo zunaj nekaj tolče in je zato šla pogledat. Zagleda soseda, ki podira plot, zato ji reče:

- Ja, soseda, zakaj pa podirate plot?
- Moj Janez ne **bo** več **skakal čez plot**. Dovolj imam tega.
- A podrli ste ga pa zato, da bo zdaj lažje prihajal k meni?

Vir: *Nedeljski dnevnik* (31. januar 2018, številka 5, letnik 56)

7.2 Frazemi v mladinski literaturi

Razloži frazeme s svojimi besedami.

Almira ima do polnoletnosti samo še dve leti, do takrat lahko **dela na črno** pri Jovu, da ne bo čisto brez denarja, čeprav njim ni v breme, bog ve, da ne ...

Muck, Desa, 2012: *Nebo v očesu lipicanca*. Logatec: Založba Go Partner d.o.o.

Odkimal sem: Ne, hvala, raje sem do konca življenja **črn kot zamorec**, kot da se operem s to smrdljivo vodo.

Kodrič, Neli, 2006: *Na drugi strani*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Tako. Tale je krotek. Sedeš, poganjaš in se potiš z različnimi predstavami. **Jasno?** Poskusi!“ Hitro je zajahal zlizan sedež in še hitreje zlezal z njega. „**Kot beli dan!**“ je pritrdil in se pustil odvesti k traku za hojo na mestu.

Vidmar, Janja, 2004: *Moj prijatelj Arnold*. Ljubljana: DZS.

Mulček je pogoltnil cmok in se hotel preriniti mimo nas. Mimoidoči so godrnjali, ker so se nam morali umikati s pločnika na cesto. Vendar ni na nas, lepo vzgojena in urejena dekleta, padla niti senca suma. Kdo bi podvomil v naličene dolgočaske in dolgočaske, ki **sredi belega dne** pomagajo otroku čez cesto v park

Vidmar, Janja, 2005: *Punce za znoret*. Ljubljana: DZS.

„Ti ...“ je čez čas rekla Mina. „Kaj pa tisti tam na kmetiji ...“ – „Zalaznikovi, ja?“ – „A **so malo čez les?**“ – „Malo drugačni so od nas, to je to,“ je rekel Manc.

Čater, Dušan, 2009: *Pojdi z mano*. Novo mesto: Goga.

Oddahnila sem si in izpustila Jurčkovega angela, potnega od mojih vlažnih prstov. Spet sem se počutila blazno pomembno. Konec koncev **sem ubila dve muhi na en mah**: rešila sem našo ulico in še zradirala packo na svojem ugledu.

Vidmar, Janja, 2005: *Punce za znoret*. Ljubljana: DZS.

„Ampak mami, brez Emila se ne bi zgodilo nič! Še sama si rekla, da je poskrbel za vse ... Zdaj ga res **ne morem pustiti na cedilu** ...“

Vidmar, Janja, 2004: *Moj prijatelj Arnold*. Ljubljana: DZS.

Mama je igrala vlogo ledeno hladne mame, ki je **nič ne more spraviti s tira**.

Pregl, Slavko, 2007: *Spričevalo*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

Na širokem, skoraj praznem obrazu, sredi katerega na kupčku tičijo nos, oči in usta, se zariše njen znani opravičujoči nasmešek, ki Žaneta še posebej **spravlja ob živce**.

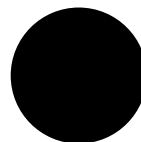
Muck, Desa, 2011: *Blazno resno o šoli*. Ljubljana: Mladinska knjiga.

8 Igra spomin

garati kot

živina

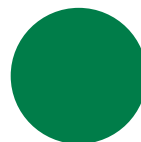
zelo veliko, naporno in vztrajno delati

priti na

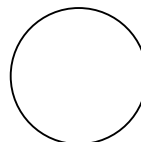
vejo

gmotno (finančno) si opomoči

vrana

velika redkost, izjema; posebnost

delati komu

lase

povzročiti komu velike skrbi

nit

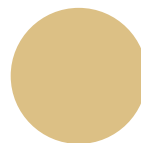
kar je v celotnem pojavu bistven sestavni del

graditi

gradove v oblake

obljubljati srečo, bogastvo

9 Sklep

Frazemi sodijo med tista jezikovna sredstva, ki bogatijo naš jezik, a jim v osnovni šoli ne posvečamo dovolj pozornosti. To je jasno kot beli dan. V članku smo predstavili naloge, ki so namenjene prepoznavanju, razumevanju in rabi frazemov v drugem in tretjem triletju osnovne šole. Nekatere naloge so vzete iz avtentičnih gradiv, npr. odlomki iz mladinskih romanov, naslovi iz časopisov in šale. Večina nalog vsebuje frazeme, ki imajo sestavino, ki poimenuje barvo. Kot zanimivost je navedenih še nekaj drugih skupin frazemov, npr. frazemi s sestavino, ki poimenuje del telesa, žival, vreme, številko, oblačilo, kar nakazuje, kako široko je področje frazeologije. Iz tega lahko povzamemo, da učenje frazemov ne bi smelo biti omejeno le na slovenščino, ampak bi morali učitelji pouk zasnovati medpredmetno. Velik, a izjemno zanimiv izziv za raziskovanje predstavljajo tudi frazemi v tujih jezikih. Zavedamo se, da je frazeologija v osnovni šoli še precej neraziskano področje. Sestavljanje tovrstnih nalog je zahtevno in morda je prav to eden izmed vzrokov, da še nimamo učbenika za frazeologijo v osnovni šoli. S predstavljenimi nalogami, ki so v tem članku, smo naredili prvi korak. Prižgali smo zeleno luč, tako da lahko učitelji s pomočjo tega gradiva razvijajo in nadgrajujejo frazeološko kompetenco pri osnovnošolskih učencih.

Viri in literatura

- Čater, D. (2009). *Pojdi z mano*. Novo mesto: Goga.
- Đurčo, P. (1990). *Die Interpretation der Phraseologismen aus psycholinguistischer Sicht*. Folia Linguistica XXIV.
- Hallsteindottir, E. (2007). *Die phraseologische Kompetenz*. Dostopno na: https://www.verlagdrkovac.de/volltexte/0435/1._Die_phraseologische_Kompetenz.pdf.
- Keber, J. (2011). *Slovar slovenskih frazemov*. Ljubljana: Založba ZRC.
- Kodrič, N. (2006). *Na drugi strani*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Kržišnik, E. (1994). Frazeologija kot izražanje v »podobah«. V: Križaj Ortar, M., Bešter, M., Kržišnik, E.: *Pouk slovenščine malo drugače*. Trzin: Different.
- Kržišnik, E. (1996). Norma v frazeologiji in odstopi od nje v besedilih. V: *Slavistična revija*, letnik 44, številka 2. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.
- Kržišnik, E. (1998). Frazeologija pri pouku slovenščine kot tujega jezika. V: *Skripta 2. Zbornik za učitelje slovenščine kot drugega/tujega jezika*. Ljubljana: Center za slovenščino kot drugi/tuji jezik pri Oddelku za slovanske jezike in književnosti Filozofske fakultete.
- Kržišnik, E. (2006). Izraba semantične potence frazemov. V: *Slavistična revija*, letnik 54, Posebna številka. Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije.
- Muck, D. (2011). *Blazno resno o šoli*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Muck, D. (2012). *Nebo v očesu lipicanca*. Logatec: Založba Go Partner d.o.o.
- Pregl, S. (2007). *Spričevalo*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Rigler Šilc, K. (2017). *Frazeološka kompetenca slovenskega mladostnika*. Doktorska disertacija.
- Slovenščina. Učni načrt*. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Osnovna-sola/Ucni-nacrti/obvezni/UN_slovenscina.pdf (7. 3. 2020).
- Vidmar, J. (2004). *Moj prijatelj Arnold*. Ljubljana: DZS.
- Vidmar, J. (2005). *Punce za znoret*. Ljubljana: DZS.